

Menneskesyn er ikke en opgave på en tjekliste

Når Jacob Birkler taler om etik, kredser han igen og igen om noget så enkelt og så krævende som *blikket*. Ikke blikket som metafor alene, men som en helt konkret etisk handling: at se et andet menneske som menneske. Ikke som opgave, ikke som diagnose, ikke som kategori.

Har du overvejet, hvad der sker med "menneskesyn", hvis vi deler ordet op? "Menneske" og "syn". "Jeg er et sprog-menneske", siger Jacob Birkler som noget af det første i min samtale med ham, og det kommer tydeligt til udtryk i hans udtalelser og perspektiver.

Menneskesynet er en udstillingsvare for tiden. Måske har du bemærket, hvordan menneskesynet ofte udstilles i folder og pjecer med ord som tillid, værdighed, åbenhed og mennesket i centrum, "men kunsten er at GØRE det", siger Jacob Birkler. Han uddyber: "Vi kan gøre menneskesynet så abstrakt og til noget, vi læser om i lærebøger og statements, men vi skal tage det bogstaveligt. Menneskesyn. Vi skal ikke tale om det, men gøre det."

Når mennesket bliver en opgave

Jacob Birkler er filosof, forfatter og tidligere formand for Det Etske Råd, og han har i årtier arbejdet med etik i sundheds- og socialvæsenet, og for ham er omsorg ikke et ekstra krydderi i velfærdssamfundet, men selve fundamentet. "Omsorg er en mulighed for at sikre værdighed og menne-

skelighed," siger han. Modsætningen er forråelse – når et menneske reduceres til en opgave.

Det hjælper os ikke, at vi i vores velfærdssamfund har behandlingsgaranti, men ingen omsorgsgaranti. "Hvis du ligger længe nok, bliver du behandlet, men det er ikke sikkert man bliver set," siger han. Det er ikke kun, et problem for den enkelte borger, men for hele systemet. "Når vi reducerer mennesker til opgaver, mister vi værdighed. Og vi mister menneskelighed."

Det er godt at have skrupler.

Et eksempel kan være en arbejdsplads, hvor en af personalerne gøres til ble-ansvarlig. Så går man ind til borgeren eller patienten for at skifte ble. Eller hvis man gøres til væske-ansvarlig, så går man til borgeren med et glas vand. Så er mennesket blevet til en opgave, og man glemmer let at få øjenkontakt og se den anden med menneskelighed. Så er der fare for at glemme, at det er et menneske med en historie, man har i hænderne.

Birkler vender igen og igen tilbage til et centralt etisk problem i velfærdssamfundet: forråelse. "Det modsatte af omsorg er forråelse. Det sker, når et andet menneske bliver

reduceret til en opgave,” siger han. Men forråelsen gør ikke kun noget ved den der modtager omsorgen. ”Det gør også noget ved den, der udfører den. Forråelse gør noget ved pædagogen, sygeplejersken, assistenten. Man bliver rå. Behøvlet. Ubehøvlet,” siger han.

Menneske-lighed

Det er et eksistenskrav for mennesker at blive set, og derfor higer og hungrer vi alle efter, at et andet menneske finder lighed med os. Derfor er etik lig med optik. ”Værdighed ligger i øjnene, der ser. Den værste etiske forseelse er at forse sig på et menneske uden at have set sig godt for,” siger Jacob Birkler.

Han bruger derfor ordet blik som nøgle til etikken. ”Hvis du har øjenkontakt, kan du ikke reducere et menneske. Jeg lavede en undersøgelse, hvor sygeplejersker skulle sige: ‘Jeg ser dig’. Halvdelen af patienterne fik tårer i øjnene. Det fortæller noget om, hvor stor værdi det har at blive set.”

Jacob Birkler trækker fortællingen om den barmhjertige samaritaner frem: ”Noget af det, jeg umiddelbart læser ud af fortællingen, er, at der ikke er nogen tanke. Samaritaneren handler umiddelbart.” Han fortæller, at vi kan blive fanget af tanken og bruge den som middel: Bør jeg egentlig hjælpe dig? Nyttet det noget? Men det er blikket, der er interessant, for det giver en forpligtelse, uden tanke. ”Det er det blik, jeg har set i social- og sundhedsvæsenet. Jeg har set hvor stor umådelig effekt det har, når det blik viser sig, og det skal vi holde fast i og give rammer til.”

”Menneskelighed handler om, at jeg finder lighed mellem et andet menneske og mig selv. Hvis jeg gør det, kan jeg ikke reducere det andet menneske.” Derfor viser menneskesynet sig i praksis: i mødet, i sproget, i de rammer, der sættes.

Værdighed ligger i øjnene der ser

Der er meget opmærksomhed på faglige værktøjer i vores tid, og det er rigtig godt, at medarbejdere er dygtige til deres felt, og bliver klædt på fagligt, men man må ikke glemme sagligheden. ”Omsorg kræver ikke kun faglighed. Det kræver saglighed. Egenskaber, karakter, dannelse og evnen til at lære af sine fejl. Det kræver mennesker, der tør gå med skrupler,” siger Jacob Birkler. Det kan ikke læres på et kursus, men må oparbejdes.

Jacob Birkler holder foredrag på Årsmødet den 14. marts, hvor du kan komme og høre ham fortælle med egen stemme om omsorg, menneskesyn og etik.

INFO

For Birkler er det største problem i det etiske arbejde skråsikkerhed. ”Det er godt at have skrupler,” siger han med et smil. ”Ordet kommer af ‘lille sten i skoen’. Hvis vi ikke har skrupler, bliver vi skrupelløse.” Det er en påmindelse om, at etik ikke er en tjekliste, men en vedvarende opmærksomhed på, hvordan vi møder hinanden. Vær dig. For at give værdighed, skal man kunne se den anden. Det hand-

ler altså ikke kun om redskaber, men om mennesker, der har evnen til at se et andet menneske.

Udgangspunkt eller tilgangspunkt?

En af de mest brugte fraser i social- og sundhedssektoren er, at man ”tager udgangspunkt i borgeren”. Men ifølge Birkler bruges den ofte uden refleksion. ”Jeg har opdaget i mit arbejde, at mange brugere/borgere/beboere/patienter er tilgangspunkt. Nogen man går til, fordi de er visiteret til noget eller har ret til noget, og så kommer man for at gøre det”. Ofte bliver mennesket altså tilgangspunktet ud fra de krav de har i stedet for udgangspunkt.

At tage udgangspunkt i et menneske betyder, ifølge Jacob Birkler, det modsatte. Det betyder, at man går derfra med noget. ”Jeg skal altså lige finde ud af, hvor det menneske er lige nu. Hvad det føler, tænker, mener, og så går man derfra med et ‘ah, nu forstår jeg bedre’,” siger han. Man kan ikke bare komme med en færdig forståelse af den anden. ”Det allerværste man kan sige til et menneske som det første, lige når man kommer ind ad døren er: Jeg ved godt hvordan du har det, for så udsætter man den anden for forståelse i stedet for at forstå.”

Dette kræver gode rammer. Ikke så der, som politikkerne ynder at sige, ”bliver mere tid til omsorg”, men så personalet i stedet for at være ble-ansvarlige eller væske-ansvarlig, bliver ”Hans”- eller ”Birthe”-ansvarlig.

Handicapmærkatet

Selvom Jacob Birkler ikke selv bruger begrebet "handicap-etik", har han i praksis beskæftiget sig indgående med vilkårene for mennesker, der lever med handicap og med de etiske faldgruber, der opstår, når samfundet organiserer omsorg.

"Jeg har ikke arbejdet med selve begrebet handicapetik," siger han, "men jeg har arbejdet meget direkte med vilkårene for mennesker, der lever med handicap. Og jeg er meget opmærksom på sprogets magt."

Netop i sproget og med vores ord, viser etikken sig ifølge Birkler helt konkret, fordi ord som "handicappet" kan fungere som et mærkat, også selvom man bestræber sig på at sige "mennesker med handicap", for "man kan godt være politisk og moralsk korrekt og sige det rigtige, men alligevel bruge det som stikord. Vi glemmer nogle gange, hvor meget magt der ligger i sproget," siger Jacob Birkler.

Når vi kategoriserer mennesker med vores ordvalg, så glemmer vi også let, at der ikke er nogen, som vælger hvilket handicap, de vil have, og det er en vigtig præmis, som ofte forsvinder i politiske og administrative diskussioner om rettigheder, ydelser og udgifter. Samtidig minder han om, at handicap ikke er en fast størrelse:

"Hvis jeg går med briller, har jeg jo et synshandicap, men det bliver ikke betragtet som et handicap. Mange handicap forsvinder, hvis der er teknologiske muligheder, der kan

Menneskelighed handler om, at jeg finder lighed mellem et andet menneske og mig selv. Hvis jeg gør det, kan jeg ikke reducere det andet menneske.

lempe hverdagen." Hvis vi husker det perspektiv, så udfordrer vi forestillingen om handicap som noget, der entydigt definerer et menneske og får mulighed for at se mennesket bag handicapmærkatet. Netop dét er vigtigt, for at blive set som menneske har særlig stor betydning, når livet er svært, når man er afhængig af andres hjælp, eller når man lever med et handicap.

Særligt mennesker med handicap, demens eller begrænset sprog er udsatte, fordi de ikke altid kan protestere eller korrigere den måde, de bliver mødt på.

Mød mennesket

I Kristelig Handicapforening er *elsket og værdifuld* centrale værdier. Birkler ser en klar forbindelse: "Når vi taler om menneskelighed, taler vi om lighed – at finde lighed mellem

et andet menneske og os selv. Det er kernen i omsorg. Og når vi ser et menneske, kan vi ikke reducere det til en opgave."

Han understreger, at de fleste medarbejdere i omsorgsfagene i dag yder omsorg på en dygtig og ordentlig måde. Men netop derfor er det vigtigt at tage etikken alvorligt – ikke som noget ekstra, men som selve fundamentet for arbejdet.

Hans budskab er enkelt, men udfordrende: "Vi skal se os godt for. Ikke kun i ord, men i handling. For værdighed ligger ikke i pjecer og politikker, men i blikket der møder et andet menneske."

Jacob Birkler

Født: 1974

Profession: Dansk filosof, forfatter, debattør, foredragsholder

Speciale: Etik og sundhedsfaglig filosofi

Uddannelse:

- Cand.mag. i filosofi og psykologi (Aarhus Universitet)
- Ph.d. i medicinsk etik (Syddansk Universitet)

Det Etiske Råd:

- Medlem siden 2010-2016
- Formand 2011-2016

Priser: Ældrerådenes hæderspris (2016)

Øvrige roller: Medlem af repræsentantskabet for Landsforeningen Liv & Død

Forfatterskab: Flere bøger og artikler om etik

Medieoptræden: Hyppig deltager i debatter i radio, TV og presse

FAKTA

TILMELD DIG HER

Kristelig Handicapforening holder årsmøde

14. marts 2026 i Vejle Missionshus, Olgas Vej 14, 7100 Vejle

Program

- 9.30** Formiddagskaffe.
- 9.50** Sang og indledning.
- 10.00** Generalforsamling.
1. Valg af dirigent, referent og stemmetællere.
 2. Bestyrelsens beretning om arbejdet i det forløbne år.
 3. Kassererens beretning, herunder fremlæggelse af det reviderede regnskab.
 4. Drøftelse og godkendelse af beretningerne og regnskab.
 5. Valg til bestyrelsen.
 6. Valg af registreret eller statsautoriseret revisor.
 7. Indkomne forslag, herunder fastsættelse af kontingent.
 8. Eventuelt.
- 12.00** Frokost.
- 13.00** Foredrag med Jacob Birkler.
- 13.45** Kaffe.
- 14.15** Foredrag fortsætter efterfulgt af mulighed for spørgsmål.
- 15.15** Afslutning af årsmødet.

Vedtægter og indkomne forslag samt opstillede kandidater til bestyrelsen kan læses på www.k-h.dk

Af hensyn til forplejning er der tilmeldingsfrist 9. marts.
Tilmeld dig på k-h.dk eller direkte via QR-koden

Og alle er velkomne! Man skal dog være medlem for at kunne stemme til generalforsamlingen.

Pris
150 kr.